

Wanneer komt een Boommarter te dicht in de buurt van het nest van een Fluiter *Phylloscopus sibilatrix*?

Rob Bijlsma

Eén van de eerste keren dat ik met Ludwik Tomiałojć en Tomasz Wesolowski het besloten gedeelte van het Białowieża National Park introk, halverwege de jaren tachtig, was het direct raak. We werden grondig gedruild over de wijze waarop je je hoorde te gedragen in een beschermd gebied: in ganzenpas door het bos (in plaats van breedfront, wat de natuurlijke reactie is van ongeremde Nederlanders), niet op dode bomen staan, zo min mogelijk vertrappen, geen plotselinge bewegingen, rustig praten. Ik denk daar nog geregeld aan, vooral als ik de meedogenloze en achteloze wijze bezie waarmee de huidige Nederlandse beheerders huishouden in natuurterreinen, om van het door diezelfde beheerders binnengelokte recreatievolk maar te zwijgen. Wel leuke bezoeken brengen aan Oost-Polen, die beheerders, maar steken zij daar ook iets van op, nou nee. Maar dat terzijde.

Mijn Poolse vrienden zijn uitstekende veldwaarnemers. Van hen kun je wat leren. Ze doen onderzoek naar vogels in semi-natuurlijk bos en publiceren daar over. Zodoende

kwam ik ook met hen in contact: we bleken dezelfde soorten interessant te vinden, Houtduiven bijvoorbeeld. Op 30 mei 1985 liepen we naar het K-plot van Tomasz. Die

Een Boommarter op strooptocht in Berkenheuvel, West-Drenthe, 12 juni 2015. Marters deden in de vroege jaren negentig hun intrede in de bossen van West-Drenthe, en ze zijn momenteel alomtegenwoordig. Foto: Rob Bijlsma.

K staat – tong in de wang – voor Katorga, een verwijzing naar de Siberische strafkampen en een hint naar de muggenterreur in dit vochtige essen-elzenbos. In de jaren tachtig van de vorige eeuw lag Polen nog achter het IJzeren Gordijn. De Russen waren niet erg geliefd, maar de Russische klassiekers kenden we uiteraard. Met de boeken van Sjalamov, Martsjenko en Solzjenitsyn achter de kiezen was uitleg van katorga overbodig. De gebreide wollen muts van Tomasz kreeg betekenis toen we het plot binnengingen. Dat was andere koek dan het veldwerk waar we in Nederland aan gewend waren.

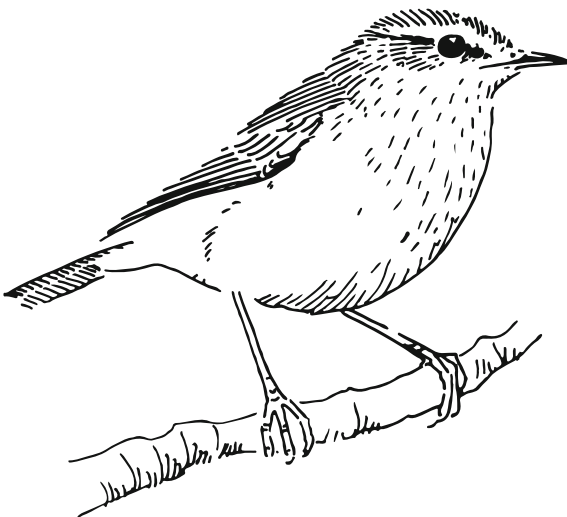
Op die memorabele dag wees Tomasz ons op het klokkende alarmgeluid van een Merel, in Nederland toentertijd vooral geassocieerd met katten maar in Polen met marters. Het klokkende wordt specifiek gebruikt voor alarm bij een grondpredator en wijkt sterk af van de hoge 'sie'-toon bij aanwezigheid van een gevleugelde predator. Het geluid verplaatste zich kalmpjes van ons af, zonder dat we de marter te zien kregen.

Daar moest ik onmiddellijk aan terugdenken toen ik op 28 juni 2016 bij een fluiternest langs de Simonslaan in Berkenheuvel (West-Drenthe) zat. Dit nest betrof een vervolglegsel (eerste legsel was mislukt) waarvan de vijf jongen op 28 juni in hun elfde levensdag zaten, dus twee dagen voor het uitvliegen. Ze zijn dan al bevederd. Ik zat op 60 m afstand tegen een den geleund, met vrij zicht op het nest en het omringende dennen-

bos gemengd met zomereik, berk en vuilboom. Ik wilde het foeragegedrag van dit paar kwantificeren, meer in het bijzonder de frequentie waarmee werd gevoerd (gesplitst naar man en vrouw, die ik respectievelijk rechts en links had geringd). Daarnaast keek ik naar de efficiëntie waarmee prooi werd gezocht, waar dat gebeurde en welke afstanden daarvoor moesten worden afgelegd gerekend vanaf het nest (Bijlsma 2016).

De voorafgaande dagen was het voeren van de jongen voorspoedig verlopen, met gemiddeld rond de dertig voedingen per uur. Op de bewuste dag was ik nog maar net bij het nest neergestreken (om 11:20 h) toen ongeveer 150 m verderop een Merel traag 'kok-kok-kok' begon te roepen. Binnen de kortste keren werd hij vergezeld door enkele Vinken, een Grote Bonte Specht, een Zanglijster en enkele Koolmezen, die zich langzaam in mijn richting verplaatsten. Op dat moment volgde ik net het vrouwtje van het fluiterpaar, dat in berken kleine prooien zat te verzamelen. Zodoende wist ik nauwkeurig wanneer ze voor het eerst nota nam van wat er gaande was, namelijk om 11:25 h, twee minuten nadat ik het vogelalarm voor het eerst had gehoord. Ze slikte het verzamelde voer door en vloog linea recta naar de plaats van onheil, een over de grond lopende Boommarter *Martes martes*. Bij nameting met een gps kwam ik uit op een afstand van 90 m gerekend vanaf haar zitpost, en van 135 m gerekend vanaf haar nest. Uit niets had ik opgemaakt dat ze zich

bewust was van naderend gevaar. Het vrouwtje Fluiters mengde zich onder de andere vogels en ging daarbij druk 'pju' roepen, de contactroep die bij opwindings oplopen naar een roep frequentie van acht- tot tienmaal per 15 s (normaliter twee- tot zesmaal per 15 s) en dan een alarmroep wordt. De marter kachelde ondertussen op zijn dooie akkertje door een perceel grove den in de stakenfase. Allengs verwijderde hij zich van het fluiternest, waar hij nooit echt bij in de buurt was gekomen (tot op 80 m). Om 11:32 h, zeven minuten nadat de fluitervrouw haar foerageren had onderbroken om zich aan te sluiten bij de kongsi tegen de marter, keerde ze terug naar de nestomgeving. Daar hervatte ze direct het voedselzoeken, maar haar eerstvolgend

Tekening: Ed Hazebroek.

Het bewuste fluiternest op Berkenheuvel met jongen van twaalf dagen oud, 29 juni 2016. De volgende dag zouden ze in de vroege ochtend uitvliegen.
Foto: Rob Bijlsma.

nestbezoek vond pas om 11:39 h plaats. Van de man heb ik geen aanwijzingen dat hij zich had gemengd in de commotie. Maar evenmin weet ik wat hij uitvoerde in de tijd dat zijn vrouw zich met de marter bemoeide (ik was voorzichtig in de richting van de Boommarter gelopen, om de vrouw te volgen zonder die – of de marter – te verstoren).

Alarmeergedrag van Fluiters bij gevaar is natuurlijk niet vreemd, evenmin dat ze daarvoor de snelle versie van de 'pju'-roep gebruiken. Ook Radford (1991) noemt dit gedrag en geluid, inclusief fladderen en duikvluchtjes maken, bij aanwezigheid van een grondpredator (in zijn geval vermoedelijk een Herme-lijn). Het fladderen en belagen ontbrak bij mijn Fluiter, vermoedelijk omdat de marter nog een heel eind van het nest verwijderd was. Ook de sissende rasptoon ontbrak, wederom omdat deze alleen wordt gebruikt bij rechtstreeks gevaar (ik hoor die roep soms

als ik jongen uit het nest neem; als die bij het vastpakken hun stressroep laten horen, stimuleert dat de ouders onmiddellijk tot stootduikjes en raspen). Aschenbrenner (1966) wist het raspen aan Fluiters te ontlokken door een koekoekbalg bij het nest te houden. Maar dat een Fluiter al op bijna 100 m afstand op een grondpredator reageert door eropaf te vliegen en te gaan alarmeren, vond ik een sterk staaltje. De aanwijzing die ze daarvoor gehad moet hebben, was vast dezelfde als die ik had: de alarmerende vogels die de marter begeleiden. En ik twijfel geen moment aan haar kundigheid in onderscheid maken tussen geluiden die een grondpredator begeleiden, en die welke horen bij een vliegende roofvijand. Ik heb niet de illusie dat ik de enige ben die gespist door het veld loopt. Integendeel: het andere gedierte is vast veel spitsier. Hun leven hangt er vanaf.

■ R.G. Bijlsma, Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse, e-mail: rob.bijlsma@planet.nl

LITERATUUR:

Aschenbrenner, L. (1966): Der Waldlaubsänger. Neue Brehm-Bücherei 368. Ziemsen Verlag, Wittenberg-Lutherstadt.

Bijlsma, R.G. (2016): Voederfrequentie en grootte van de prooilast van Fluiters *Phylloscopus sibilatrix* naar gelang leeftijd van de jongen. Drentse Vogels 30:55-56.

Radford, A.P. (1991): Calls of Wood Warbler in response to probable ground predator. British Birds 84:510.